

A Nagyboldogasszony-napi búcsú

A plébánia legmozgalmasabb ünnepére, a Nagyboldogasszony-napi búcsúra vonatkozó első leírások a 19. század közepéről származnak. A búcsúra elsősorban a környékbeli, kisebb települések római katolikus, földművelő lakosai látogattak el, de „itt [t.i. a csongrádi boldogasszonyi búcsún] adott találkozót a vármegye intelligenciájának nagy része [is], kikhez örömmel csatlakozott Pest és Jász–Nagykún–Szolnok vármegyék úri közönségének kisebb része”.¹ A vasútvonallal kiépülésével, a 19. század végére a fővárosból is érkeztek zarándokok, a Kiskunfélegyháza–Csongrád vonalon különvonatok közlekedtek.² A gőzhajó is több száz zarándokot szállított a csongrádi búcsúra.

A csongrádiak a búcsú előtti napon vigíliai böjtöt tartottak.³ A házak elejét kimeszelték, az utcát és az udvart felseptették; friss kalácsot, kenyereket sütöttek, tyúkot, kakast vágtak.

Az egy-kétnapi járóföldre eső településekről gyalogosan érkeztek a keresztaljak. A 19–20. század fordulóján körülbelül 7–10.000 idegen érkezett ezekben a napokban Csongrádra.⁴ A távolban feltűnő lobogókat harangszóval üdvözölték. A búcsújárók az egykori Dob utca-sarki (Mernyő) kereszt mellett, az ártézi kútnál megpihentek, átöltöztek. A csongrádi gyerekek a búcsúsok elé szaladtak „keresztet csókolni”, mire a zarándokok kis szentképpel, kaláccsal ajándékozták meg őket.⁵ A templomgondnok a helyi asszonyok

által készített süteményekkel, borral és vízzel kínálta a búcsújárókat; ha kellett, gondoskodott a szálláshelyek elosztásáról.⁶ A legtöbb háznál minden évben ugyanaz a család szállt meg.⁷

A búcsú előtti éjszaka a templomban egymást követték a szentmisék, éjfélkor Keresztutat jártak. A templom kapuját és a főoltárt élővirágfüzerek borították, az oltárokra cserepes virágokat helyeztek. Az épület homlokzatán hatalmas, nemzeti színű lobogó lengett. A búcsús csoportok a beköszönő ének elhangzása után a padsorok végeire erősített zászlótartó kapsokba állították lobogóikat.⁸ A 10 órakor kezdődő nagymisén az ünnepi beszédet népszerű egyházi szónokok tartották.⁹ A körmenetet mozsárágyúuk „üdvölvései” tették ünnepélyesebbé. A letompított ágyugolyók a városháza teréről az alig pár méterrel távolabbi plébániai kertbe hullottak.¹⁰ A zarándokok rendszerint gyóntak és áldoztak, a misét és körmenetet követően búcsúfiát vásároltak, majd csongrádi ismerőseiknél, rokonaiknál vendégeskedtek.¹¹ Délután a búcsús csoportokat harangszóval búcsúztatták el.¹²

A mai Szentháromság-téri park helyén, az egykori piactéren illetve a templom előtti téren is volt kirakodóvásár, ahol a szentképek, rózsafüzérek, imakönyvek, kisebb porcelán szobrocskák illetve a vallásos ponyvairodalom termékei fogytak nagy számban. Egy kunszentmártoni hagyatékából került elő Bába Szabó Rókus templomgondnok 1888-ban írt beköszönő és távozó éneke a csongrádi búcsúra érkező zarándokok használatára. Ezt a pár oldalas ponyvát is a búcsúban árusították.¹³ A csongrádi búcsúban mindezek mellett csizmát, cipőt, papucsot, kendőt, kalapokat és különböző ruhaféléket, valamint mézeskalácsot, egyéb édességeket is lehetett kapni.¹⁴ A búcsúi sokadalomban rengeteg koldus és zsebtolvaj, valamint leégett templom vagy szanatórium javára kéregető csalo is megfordult.¹⁵ Bukfenchányó komédiás, *ringelspiel* másképp *ördögmotolla* (körhinta), *panoráma* (körkép), léghajóhinta és önkéntes ügyességi próbák szórakoztatták a közönséget.¹⁶ 1862-ben „Nagyboldogasszonyi búcsúkor egy 10 öles gyalult fenyő volt leásva, tetején nemzeti

zászlóval, keszkenőkkel, a boros üvegekkel meg-
rakva, amely a fölmásztól illették. Először egy
szentesi cigánygyerek mászott fel, kit követtek
több helybeli műkedvelő fiak is.¹⁷ Az „úri közön-
ség” igényeinek kiszolgálására a népkertben dél-
utáni sétahangversenyt tartottak.¹⁸

Az esti bálakat hónapokig tartó előkészületek
előzték meg. A bevételt jellemzően valamilyen
jótékonyági célra szentelték: ingyenkonyhára,
az önkéntes tűzoltók felszerelésének bővítésére,
árvízkárosultak megsegítésére. A jegyeket elővé-
telben, a Fő utcai kereskedők üzleteiben lehetett
megvásárolni, többen személyre szóló meghívót
kaptak.¹⁹ A felülfizetéseket hírlapilag nyugtázták.
Az erőteljes társadalmi elkülönülés a bálók szer-
vezésére is rányomta bélyegét: rendszerint külön
mutattak az iparosok, a gazdák, a Polgári Kör és a
48-as Népkör tagjai. A bálókra nagyobb számban
érkező, más városból származó vendégek is erő-
sen „összezártak”, egyikőjük megsértését az egész
társaság ügyeként kezelték. 1877-ben például az
egyik szentesi legény megalázását követően kis hí-
ján tömegverekedés tört ki a szentesiek és csong-
rádiak között.²⁰

A lampionokkal és fáklyákkal kivilágított ká-
véházak, szállodák, vendéglők és a népkert han-
gosak voltak a szentesi Bektai Ambrus, a kiskun-
félegyházi Rácz Károly, a csongrádi Tisza Sándor
vagy Farkas Balázs bandájának muzsikájától.²¹
A Magyar Király szállóban 1900-ban rendezett
búcsúi bálon egy Párizsba szerződött zenekar
szórakoztatta a nagyérdeműt.²² Az „aranyifjúság”
hajnalig járta a divatos táncokat: négyest, polkát,
csárdást, keringőt és mazurkát. Az 1870-es évek-
ben a leányok hófehér vagy egyszínű *tarlatán ru-
hában*, a legények attilás, dolmányos öltözékben
vettek részt a mulatságon. A 19–20. század for-
dulójára a hölgyek selyemből készült abroncsos
ruhákat, az úri ifjak frakkot viseltek.²³

A kevésbé elegáns vendéglői mulatozásoknak
rendszerint verekedések, bicskázások vetettek
véget. Borsos, Réti és Dékány doktor urak ren-
delőiben Szent Rókus hajnalára tucatjával feküd-
tek a késszúrást elszenvedett vagy a fürkősbottal

*Nagyboldogasszony napján tartja
Csongrád a legszebb, hagyományos
katholikus ünnepet, a bucsut. Már
megelőző napon délután egymásután
érkeztek be a közeli községekből
templomi lobogók alatt, áhitatos ének-
szóval a bucsusok processiói.*

*A délelőtt a vallásos kegyeleté:
A körmeneten áhitatos szívvél vesz
részt a város és a tanyák népe,
hogy aztán délután a bucsusok ezer-
nyi szépet és jót kínáló sátrai közt
nézzen szét. Tréfás jókedvben folyik
a „bucsufia” válogatása.*

*A mostani bucsu a szépen és
jól sikerült bucsuk közé tartozik:
nagy tömeg jött bucsura a városba,
hogy hódoljon a százados szoká-
soknak.*

78.13/1909. sz.

Hirdetmény.

Figyelemztetik a közönség, hogy a mai napon
a Nagyboldogasszony napi bucsu alkalmával tekintet-
tel a vasárnapi munkaszünetre az ipari és kereskedelmi
üzletek éppen úgy mint más vasárnapi napon csak
déllel 10 óráig tarthatók nyitva, 10 óra után csupán
a bucsu téren és csupán csak bucsu cikkeket u. m.
szent képeket, olvasókat, imakönyveket s ehhez ha-
sonló szent dolgokat továbbá mézeskalácsos árukat
szabad árusítani.

A 10 óra után árusítók a rendőrség által fel-
fognak jelentetni.

Ezen tilalom az élelmi cikkek elárusítóira nem
vonatkozik.

Csongrád, 1909. augusztus 14.

Előljáróság.

leütött legények. A *Csongrádi Lap* cikkírója a fel-
tűnően sok incidenst a csongrádi bor jellegzetes
hatásának tudja be: „Tudjuk, hogy míg a szentesi
vinkótól a bicska nyílik az ember zsebében, addig
a csongráditól bizton öl, rabol vagy gyilkol az em-
ber, vagy valami csínyt követ el.”²⁴

A két világháború között a vásártéri pályán
hagyománnyá vált a Nagyboldogasszony-na-
pi futballmeccs. Rendszerint a Leventék és a
Gazdaijak Sport Klubja mérkőzött meg egymás-
sal.²⁵ A Csongrádi Katolikus Jótékony Nőegylet
a búcsú előtti délutánon ruha- és ételadományok-
at osztogatott. Az ünnepi szentmisét – melyet
továbbra is augusztus 15-én, a búcsú napján tar-
tottak meg – három, rövidebb szentmise előzött
meg 7, 8 és 9 órakor. A városban piros alapon
fekete betűvel nyomtatott falragaszokon hirdet-
ték a búcsúi bálakat.²⁶ Az iparosok és a gazdaijak
továbbra is külön tartották mulatságaikat, de a
Széchenyi Szövetség és a Csongrádi Szőlősgazdák
Egyesülete is hirdetett búcsúi bálát.²⁷ A vendég-
lőkben ekkoriban már villanyfény mellett lehe-
tett táncolni. Kaszanitzky István vendéglőjében
a kiskunfélegyházi szimfonikus zenekar tartott
hangversenyt, me-
lyet Kompó Béla
zenekara közremű-
ködésével reggelig
tartó tánc köve-
tett.²⁸

1933-ban a
kormányzó fivére,
Horthy István és
számos országos
közügyi méltóság
is tiszteletét tette
a csongrádi Szé-
chenyi Szövetség
által szervezett
Nagyboldogasz-
szony-napi bú-
csún. Az eseményt
a Magyar Rádió
élőben közvetí-

tette, a Magyar Filmiroda híradós összefoglalást
készített. Az esemény idegenforgalmi jelenősé-
gére való tekintettel a szokásos búcsús progra-
mok sport- illetve szórakoztató rendezvényekkel
is kiegészültek. A szentmise és búcsúi körmenet
után a plébános megáldotta az új terményből ké-
szített kenyereket, majd egy szekér új kenyeret
osztottak ki a rászorulóknak között. A távlovaglás
nagy rajongójaként is ismert Horthy István tisz-
teletére délután lovas ünnepélyt tartottak a városi
sporttelepen. A kiemelt vendégeket új kalászból
font irredenta jelképekkel (Nagymagyarország
és Csonkamagyarország térképe) ajándékozták
meg. A lovas bemutatót ún. „népies felvonulás”
követte kubikos talicskával, aratószerszámokkal
és társzekerekkel, majd magyaros táncbemutató a
csongrádi ifjúság részvételével. A programot éjje-
li zenés sétahajózás és „tündéri tűzijáték” zárta a
Tisza-parton. Az alkalomra igyekvőknek kedvez-
ményes árú vasúti- és hajójegyet lehetett váltani, a
szomszédos városokból motorosok is fuvarozták
a Csongrádra igyekvő vendégeket.²⁹

Bár az ünnepi szentmisét és a körmenetet a két
világháború között is óriási érdeklődés kísérte, a

korábbiánál jóval
nagyobb hang-
súly helyeződött
a délutáni és esti
szórakoztató prog-
ramok, különböző
műkedvelő elő-
adások, hangverse-
nyek szervezésére
és népszerűsítésére.
Budapestről, Kec-
skemétről hozatott
jazz-zenekarok, fú-
vós- és szimfonikus
zenekarok, kisebb-
nagyobb színtár-
sulatok gondos-
kodtak a kulturált
időtöltésről. Mivel
a vidéki nagyváros-

Ének

Nagyboldogasszony napján.

Dallama: Gábor arkangyal leszáll.

1. A csongrádi templom ajtaja megnyílt
Nagyboldogasszony szűz szépen tündöklök
Oh de nem ibolya a szép szűz Mária?
Menynek és földnek királyné asszonya.

2. Jertek örvendezzünk ez ékes rózsában
Csongrádi templomnak drága csillagában
Boldogasszony anyánk, rég nagy pátrónánk
Szelidséggel áldott szentséges szűz anyánk.

3. Mint pünkösdi rózsa ragyog két orcája
Kedves vendégére mintha mosolyogna
Boldog s szegényeket árva özvegyeket
Egyaránt fogadja nem tesz különbséget.

okból érkező vendégek elővételben foglalták le a jegyeket, a csongrádi nagyérdemű jó része kimaradt a programokból.³⁰ A turisztikai célú erőfeszítések mellett a trianoni nemzetgyász kifejezésére is kiemelt hangsúly helyeződött. Megkoszorúzták a világháborúban elesett hősök emlékművét, majd Boldogasszony oltalmába ajánlották a szenvedő magyar hazát, elszavalták Gyula diák Magyar miatyánk-ját.³¹

Az 1947-ben meghirdetett Mária-év legkiemelkedőbb eseménye a háromnapos Tiszai Mária Napok rendezvénysorozat volt. A hívek lelki megújulását és hitben való megerősödését célzó mozgalom fő alakja a díszszónok, Mindszenty József hercegprímás volt.³² Az országos jelentőségű eseményről készült összefoglalók³³ mind kiemelik a résztvevő papi személyzet és a zarándokok magas számát (körülbelül 70 pap és 80 ezer hívő, az ország felsőház településéről) a rendezvények változatosságát (mindhárom templomban, a Tiszaparton és a köztereken), és az esemény napjainkig meghatározó fontosságát a település életében.

Csongrád három templomában magasrangú főpapok tartották a miséket, vezették az éjjeli

szentségimádásokat. Augusztus 15-én az éjjeli szentmisére gyertyás körmenetben érkeztek a Szent Rókus és a Szent József templom hívei. Az áldoztatást hetven pap végezte, és csak a haj-

**Külön meghívó helyett ez uton
ertesitem a gazda-ifjuságot, hogy
f. hó 15-én, bucsu napján a főteri
vendéglőm összes. uj. fényes he-
lyiségeiben jobb**

Gazda ifjusági bálat

**rendezek. A zenét a 12 tagból álló
szentesi eiső kitünő magyar zene-
kar szolgáltatja. Belépti-díj 10.000 K.
Gondoskodtam előre, hogy főteri helyi-
ségemben es a Nepkertben reggel 4
óraig villany világítás legyen.**

Tisztelettel:

**Kaszanitzky István,
vendéglős.**

nali órákban ért véget. A legnagyobb érdekődés Mindszenty József beszédét övezte, melyet a Szent Rókus-templomban található, 18. századi Mária-oltárkép ünnepélyes átvitele előzött meg a városháza előtt felállított oltárhoz, augusztus 16-án. Ugyanazon nap délutánján a Szegedi Egyetemi Ifjak Kongregációja egy Fekete Madonna című misztériumjátékot mutatott be, majd este 9 órakor hajóra tették az Oltáriszentséget, melyet a gátoldalon gyertyás menet kísért a Nagyboldogasszony-templomba.³⁴

Az 1950-es években a búcsú és a körmenetek engedélykötelesek voltak. Bár a jóváhagyást a plébános rendszerint megkapta, a búcsút követően sorra érkeztek a hatósági felszólítások, mondvacsínált büntetések. Szolnoky János egyik levelében panaszkolja megyéspüspökének, hogy azért, mert a búcsúsok a templomtér fűvére léptek, a város kétezer forintos bírságot szabott ki. Mivel a búcsú éjjelén a szentségimádás kezdetét harangszóval jelezték, csendháborítás ügyében is eljárás indult a plébános ellen.³⁵ A búcsú külsőségei ekkoriban erősen megfakultak, elszegényedtek. A gyalogos zarándokcsoportok a rendőrség zaklatásai miatt megritkultak, a búcsú inkább egy nagyobb vasárnapi misére hasonlított. A kirakodóvásáron mezőgazdasági termények is megjelentek. 1958-ban Szolnoky plébános a búcsús sátrak mellett sétálva, mosolyogva mondta: „Sze-

gény ember búcsúja” hiszen mindenki garabollyal és dinnyével volt megpakolva.³⁶

Az 1970–80-as években Dudás Lajos tanár-helytörténész fotóin láthatjuk, hogy a templom előtti sátrak alatt mázas kancsókat, gyermekjátékokat, ruházati cikkeket is lehetett vásárolni. A templom díszítését és az oltárok takarítását továbbra is helyi asszonyok végezték. Az 1990-es években főként saját kertjeikből hozták a virágokat, később – az egységesebb templombelső érdekében – inkább pénzt gyűjtöttek a díszítésre.

Napjainkban a templombúcsút az augusztus-15-i ünnephez legközelebb eső vasárnapon tartják. Bár összességében ezen a napon fordul meg a legtöbb csongrádi hívő a templomban, az ünnepi külsőségek napjainkban jóval szerényebbek, a vidékiek érdeklődése mérsékeltebb. Galli János főkéntor kezdeményezésére az 1990-es évek eleje óta hagyománnyá vált, hogy a búcsúi körmenetet a csongrádi fúvószenekar tagjai kísérik.³⁷ A programokat a helyi plébánia szervezi, így azok tisztán vallási jellegűek: egyházi hangversenyek, litániák, szentségimádások követik egymást. A Tiszai Mária-napokra emlékezve a plébánia tíz évente ünnepi szentmisét és körmenetet tart. Utoljára 2008-ban, Janes Zoltán plébános szervezésében indult hajós körmenet a Szent Rókus-templomban lévő, ősi Mária Mennybevétele festménnyel a Nagyboldogasszony-templomig.

Jegyzetek

¹ *Csongrádi Lap*, 1891. augusztus 15. I. évf. 28. szám, 1. old.

² MNL CsML CsL Képviselőtestület jegyzőkönyvek, XVI. tétel, Cs. Vármegye alispáni hivatalának 11.835/893. sz. értesítése. 1894. jan. 19- jk. 26. sz.

³ „Megengedtetik különben, az érvényben levő pápai disputáció erejénél fogva, a zsíros eledlek használata, csupán a húsétel és a többszöri jóllakás tiltatik.” *Tiszavidék*, 1899. augusztus 13. X. évf. 33. szám, 3. old.

⁴ 1891-ben a zarándokok száma a következőképpen alakult: Szentesről 648, Szegvárról 118, Mindszentről 390, Alpárról 146, Kunszentmártonból 86, Cibakházáról 240, Félegyházáról 248, Csanytelekről 380, Tömörkényről 220, Csepárról 408, Szelevényről 114 személy. 1245-en kocsikon érkeztek, távolabbi helyekről. *Csongrádi Lap*, 1891. augusztus 23. I. évf. 29. szám, 3. old.

⁵ Kókai 2010. 9.

- ⁶ *Csongrádi Lap*, 1892. augusztus 21. II. évf. 34. szám, 3. old. A búcsúsok a nagytemplom körüli utcákban voltak elszál-
lásolva, szalmán aludtak. CsKK TLM NA 47-2010 Szentek kutatása. Interjú Sándor Antalnéval. 1996; Interjú Galli
Jánosnéval (sz. 1924.) 2018.
- ⁷ „Nagymama házához a cibakházi búcsúsok már visszajárók voltak.” Kókai 2010. 9.
- ⁸ Interjú Galli Jánosnéval (sz. 1924.) 2018.
- ⁹ *Csongrádi Közlöny*, 1895. augusztus 18. II. évf. 33. szám 3. old.
- ¹⁰ MNL CsML CsL Képviselőtestületi jegyzőkönyvek, 1899. aug. 29. jk. 221. sz.
- ¹¹ Dudás 1998. 108. Sóhlya Antal kántor kedélyesen említi egyik írásában, hogy Csongrádon szinte erőszakkal is elfogják
és megvendégelik a búcsúra érkezőket. MNL CsML CsL Dudás Lajos tanár, helytörténész iratai. Búcsúk mappá.
Kókai 2010. 9.
- ¹³ *Új ének Nagyboldogasszony napján. Egy elfogadó és egy elbocsájító énekkel, kibővítve ujhold vasárnapi énekkel. Irta: Bába
Rókus, Csongrád. Nyomt. Schwartz Sándornál 1888.* Tigyi Magdona hagyatéka (Barna Gábor tulajdonában).
- ¹⁴ Bálint–Barna 1994. 275. A Fő utcán lévő üzletek csak reggel 10 óráig lehetnek nyitva. A szigorú zárvatartási rendre a
helyi csendőrség felügyelt.
- ¹⁵ „Oly sok csavargó és koldus özönlött el a város utcáit hogy járni alig lehetett tőlük. És amennyire ismerjük e népet
még veszedelmes is a közrendőri szempontból, mert nem egy eset volt már rá, hogy koldus ruhában tolvajokkal talál-
koztunk”. *Csongrádi Lap*, 1891. augusztus 23. I. évf. 29. szám, 3. old.
- ¹⁶ *Idők Tanúja* 1867. aug. 21. Söhlly Antal cikke.
- ¹⁷ MOL CsML CsL Dudás Lajos tanár, helytörténész iratai 1927–2004. b. Helytörténeti munkássága, gyűjtések, repro-
dukciók. Tanulmányok, újságcikkek és hozzátartozó kutatási feljegyzések. XIV. 3. 22.d.
- ¹⁸ *Közérdek*, 1891. augusztus 9. I. évf. 5. szám, 2. old.
- ¹⁹ *Tiszavidék*, 1904. július 24. XV. évf. 30. szám, 3. old.
- ²⁰ *Szentesi Lap*, 1877. augusztus 19. VII. évf. 32. szám, 3. old.
- ²¹ *Csongrádi Lap*, 1891. augusztus 9. I. évf. 27. szám, 3. old. Az 1870-es években Turcsi János vagy a szentesi Páci Mihály
cigányprímás bandája volt a legnépszerűbb a csongrádi búcsúi bálakon. *Csongrádi Lap* 1910. augusztus 14. XX. évf. 34.
szám, 1. old.
- ²² *Csongrádi Lap*, 1900. augusztus 12. X. évf. 33. szám, 2. old.
- ²³ *Csongrádi Lap*, 1910. augusztus 14. XX. évf. 34. szám, 1. old.
- ²⁴ *Csongrádi Lap*, 1891. augusztus 30. I. évf. 30. szám, 3. old.
- ²⁵ *Csongrádi Újság (II)*, 1924. augusztus 15. III. évf. 57. szám, 3. szám.
- ²⁶ *Csongrádi Újság (II)*, 1923. augusztus 26. II. évf. 61. szám, 3. old.
- ²⁷ *Csongrádi Újság (II)*, 1932. augusztus 18. XI. évf. 66. szám, 2. old. A Kalász leányegyesület tagjai a gazdák „parasztbál-
jára” jártak, ahol a legények csizmában, fekete kalapban és nadrágban mulattak hajnalig. Ruházkodásukban elkülönül-
tek az iparos legényektől, kik cipőt vagy pantallót viseltek, sötét-világos nadrágban jártak. Interjú Gresó Imrével (sz.
1920) 2010.
- ²⁸ *Csongrádi Újság (II)*, 1925. augusztus 9. IV. évf. 54. szám, 3. old.
- ²⁹ *Csongrádi Újság (II)*, 1933. július 23. XII. évf. 59. szám, 3–4. old.
- ³⁰ *Csongrádi Újság (II)*, 1934. augusztus 5. XIII. évf. 62. szám, 3. old; *Csongrádi Újság (II)*, 1934. augusztus 9. XIII. évf.
63. szám, 2. old.
- ³¹ Vitéz Somogyváry Gyula: Magyar Miatyánk 1919-ben című verse. Az ünnepségről lásd. *Csongrádi Újság (II)*, 1934.
augusztus 19. XIII. évf. 66. szám, 2. old.
- ³² A Mária-émlékév társadalmi céljairól bővebben lásd: Gulyás 2015. 825-826. Részletes bibliográfiát lásd. Fodor 2017.
- ³³ Gulyás 2015; Botos 2017.
- ³⁴ Gulyás 2015.
- ³⁵ VPL APar. Cs. d.n. Szolnok János levele a megyéspüspöknek.
- ³⁶ Tóth 2010. 10.
- ³⁷ Interjú Galli Jánosnéval (sz. 1924.) 2018.